

HASAN RIZÂ EFENDİ, Hacı

bu çalışmalarını hattı kadar önemli değildir.

Hasan Rızâ Efendi'nin kızı Mükerrrem Hanım, Kandilli Rasathanesi'nin kurucusu Mehmet Fatin Gökmen'in eşi. Oğlu Ahmet Süreyya Saltuk (ö. 1969) Dîvân-ı Hümâyun Kalemî hulefâsından olup harf inkılâbına kadar Bâbîlî'de hattatlığı meslek edinmiş, daha sonra liselerde edebiyat muallimliği yapmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Süleymaniye Kütüphanesi Dr. A. Süheyl Ünver Arşivi Hasan Rızâ Efendi Dosyası, nr. 27; Habîb, *Hat ve Hattâtân*, İstanbul 1305, s. 180; Cl. Huart, *Les calligraphes et les miniaturistes de l'orient musulman*, Paris 1908, s. 206; İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 332-336; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, ts., s. 249-250; H. Fikri Aksoy, "Hattat Hâfız Hasan Rıza Efendi ve Yazdığı Mushaf-ı Şerifler", *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meâl)*, Ankara 1973, s. XI-XIV; M. Uğur Derman, *Türk Hat Sanatının Şâheserleri*, Ankara 1982, s. 47; a.m.f., *İslâm Kültür Mirâsında Hat San'atı*, İstanbul 1992, s. 216, 218, 220, 221; a.m.f., "Hasan Rıza Efendi", *TA*, XIX, 27 (bu maddenin yazımında A. Süreyya Saltuk'un notlarından da istifade edilmiştir).

M. UĞUR DERMAN

HASAN RIZÂ EFENDİ, Said Paşa İmamı (ö. 1890).

Mevlidhan,
şair, hattat ve hânende.

Manisa'da doğdu. Eğridirli Hoca Abdullah Efendi'nin oğludur. Öğrenimini Manisa'da tamamladı. Rifâî şeyhlerinden Antakyalı Hazevîzâde Ahmed Vehbî Efendi'den icâzetime aldıktan sonra İstanbul'a giderek Üsküdar'ın Toygartepe semtine yerleşti. Güzel sesi ve mûsiki bilgisiy-le kısa zamanda tanındı. Uzun yıllar Damed Mehmed Said Paşa'nın (ö. 1868) imamlığını yaptı. Ondandırıldığı ilgi ve himayeden dolayı Said Paşa İmamı lakabıyla anılır. Sultan Abdülaziz zamanında hünkâr imamlığına tayin edildiği de bu

vazifesini devam ettiremedi. 19 Şevval 1307 (8 Haziran 1890) tarihinde seksen beş yaşlarında vefat etti. Toptaşı caddesindeki Sandıkçı Şeyh Edhem Efendi Rifâî Dergâhı haziresine defnedildi.

Devrinin en önemli icracıları arasında yer alan, aynı zamanda şair ve hattat olan Hasan Rızâ Efendi özellikle mevlidhanlığı ile ün yapmıştır. İstanbul'a geldiğinde mûsiki sahasında ileri bir seviyede olmasına rağmen Hamâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin seçkin talebelerinden Mutfâzâde Ahmed Efendi'den de faydalanmış, ondan pek çok ilâhi, durak, mersiye ile birlikte bilhassa mevlid meşketmiş, ayrıca klasik formlar çerçevesinde birçok fasıl geçmiştir.

Hasan Rızâ Efendi parlak ve tiz bir sese sahipti. Onun en önemli özelliği, içinden geldiği şekilde ve kendi arzu ettiği zaman okumasıdır. Sultan Abdülaziz'in hünkâr imamı iken Dolmabahçe Camii'ndeki ilk cuma selâmlığında kendisine hutbenin hicaz makamında okunmasını irade buyurulduğu söylenince, "İrade ile hutbe okunmaz, ne zuhur ederse o okunur" diyerek camiyi terketmiş, hükümdar da onun bu hususiyetini öğrenince bir miktar atıyye göndererek kendisini bu vazifeden affetmişti. Fakir ve kimsesizlerin taleplerini reddetmemesiyle de tanınan Hasan Rızâ Efendi bu kişilerin isteklerini derhal yerine getirirdi. Mehmed Âkif Ersoy onun bu özelliğini "Said Paşa İmamı" adlı şiiriyle ebedileştirmiştir (*Safahat*, s. 491-495).

Son derece mütevazi olan Hasan Rızâ Efendi, çoğunlukla Sandıkçı Şeyh Edhem Efendi Rifâî Dergâhı'na devam eder, burada bulunduğu zaman da şeyh odasında oturmayıp kahve ocağının bir kenarına ilişirdi. Yanında yumak yumak yün bulundurur, her gittiği yerde çorap, takke gibi şeyler örerdi. Kendisine bir defasında bütün vaktini örgü örmekle geçirdiği hatırlatılarak, "Gözlerinize yazık değil mi?" denildiğinde, "Nazarımı mâsivâdan koruyorum" cevabını verdiği nakledilir.

Hasan Rızâ Efendi'nin mevlid okuyuşunda fevkalâde bir tavır sahibi olduğu belirtilir. Okuduğu güftede sözlerin anlaşılmasını temin için kelimelerin arasını kesmeden okumaya özen gösterir, nağmeleri mısra sonlarında yapardı. Zekâî Dede'nin, Hasan Rızâ Efendi'nin bir mevlidini dinledikten sonra oradan ayrılırken oğlu Ahmed'e (Irsoy), "Hâfız! İşte asıl mevlid böyle okunur" dediği onun bu özelliğini aksettiren rivayetler arasında-

dır. Doksanüç Harbi esnasında Mevkib-i Hümâyun Alayı teşekkül ettiği sıralarda Sultantepe'de okuduğu mevlidin Beşiktaş'tan dinlendiği söylenir. Devrinin en güzel Kur'an okuyanları arasında anılan Hasan Rızâ Efendi ayrıca okuduğu gazel, şarkı, ilâhi ve mersiyelele de mûsiki çevrelerinin aranılan icracılarından. Yetiştirdiği mevlidhanlar içinde Hacı Hakkı Efendi ve Bedevî şeyhi Ali Baba en tanınmışlarıdır. Hâfız Kemal de onun tavrında mevlid okurdu. Hasan Rızâ Efendi'nin Seyyid Rızâ mahlası ile yazdığı ilâhilerini topladığı divançesi *Dîvân-ı Rızâ* adıyla basılmıştır (İstanbul 1290).

BİBLİYOGRAFYA :

Divan Edebiyatı Müzesi, Bedii Server Revnakoğlu dosyaları, nr. 182; Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat* (İstanbul 1924; nşr. M. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul 1996, s. 491-495; Ergun, *Antoloji*, II, 471-475, 790; Ali Rıza Sağman, *Meşhur Hafız Sâmi*, İstanbul 1947, s. 97; İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 307-308; Ahmed Yüksel Özemre, *Üsküdar'da Bir Attar Dükkanı*, İstanbul 1996, s. 90-91.

NURI ÖZCAN

HASAN-ı RÜMLÜ

(حسن روملو)

(ö. 985/1577)

Ahşenü't-tevârih adlı
umumi tarihin müellifi, âlim.

937 (1530-31) yılında Kum şehrinde doğdu. Şah Tahmasb'in yakın adamlarından ve Rumlu Türkmen oymağı reislerinden Emir Sultan Rûmlî'nun torunudur. Kendi ifadesine göre Kazvin ve civarı tiyûl* olarak Tahmasb tarafından dedesine verilmişti. Eserinde dedesi hakkında biraz bilgi verirse de babasından hiç bahsetmez. Hasan-ı Rûmlî saray çevresinde yetişti ve ölünceye kadar sarayda kaldı. Bu arada küçük yaştan itibaren Şah Tahmasb'in yanında birçok sefere katıldı. Safevî ordusunda kurçî (korucu) sınıfı içinde görev yaptı. Rûmlî, Şah II. İsmâil ve Muhammed Hudâbende dönemlerinde de sarayda bulunmuştur.

Bazı araştırmacıların on iki, bazılarının on cilt olduğunu ileri sürdükleri *Ahşenü't-tevârih*'in sadece son iki cildi günümüze ulaşmıştır. Türkiye, İran, Hindistan, Rusya ve Avrupa kütüphanelerinde yazma nüshaları bulunan eserin Gîlân, Mâzenderan ve Tâliş'e ait kısmı B. Dorn tarafından 1858'de yayımlanmıştır (bk. bibl.). Farsça olarak kaleme alınmış bulunan *Ahşenü't-tevârih*, devrine göre sade bir dille yazılmış olup yer yer şiirlerle süslen-

Said Paşa
İmamı
Hasan Rızâ
Efendi'nin
el yazısına
bir örnek
(M. Uğur
Derman
koleksiyonu)